

УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ І ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ КОМУНІКАЦІЇ

UKRAINIAN EXPERIENCE OF COOPERATION BETWEEN CIVIL ORGANIZATIONS AND HIGHER EDUCATION: QUALITY EVALUATION AND EFFICIENCY OF COMMUNICATION

У статті описано загальні підходи до проблематики функціонування громадських організацій та їхньої взаємодії з освітянськими закладами, зокрема закладами вищої освіти, на основі аналізу прикладного досвіду роботи громадських організацій і реалізованих проєктів та ініціатив. Охарактеризовано різні типи громадських організацій, які є стейкхолдерами освітянського процесу в країні, надано розгорнуту характеристику кожного із запропонованих типів. Окреслено специфіку діяльності експертних організацій та описано їхні потенційні можливості для оцінювання діяльності закладів вищої освіти з метою підвищення якості освіти.

Ключові слова: громадське об'єднання, освіта, комунікація, якість вищої освіти, забезпечення якості вищої освіти.

нута характеристика кожного из предложенных типов. Определена специфика деятельности экспертных организаций и описаны их потенциальные возможности для оценки деятельности высших учебных заведений с целью повышения качества образования.

Ключевые слова: общественная организация, образование, коммуникация, качество высшего образования, обеспечение качества высшего образования.

The article describes general approaches to the problems of the functioning of civic organizations and their interaction with educational institutions, in particular higher education institutions, on the basis of analysis of applied experience of NGOs work and implemented projects and initiatives. Various types of public organizations that are stakeholders of the educational process in the country are described, a detailed description of each of the proposed types is provided. The specifics of the activity of expert organizations are outlined and their potentialities for assessing the activities of higher education institutions with the purpose of improving the quality of education are described.

Key words: public association, education, communication, quality of higher education, quality assurance of higher education.

УДК 378.94(045)

Трима К.А.,
канд. політ. наук,
провідний науковий співробітник
відділу політики
та врядування у вищій освіті
Інституту вищої освіти
Національної академії
медичних наук України

В статье описаны общие подходы к проблематике функционирования общественных организаций и их взаимодействия с образовательными учреждениями, в частности вузами, на основе анализа прикладного опыта работы общественных организаций и реализуемых проектов и инициатив. Охарактеризованы различные типы общественных организаций, которые являются стейкхолдерами образовательного процесса в стране, представлена развер-

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасне суспільство швидко трансформується під впливом глобалізаційних процесів. Відбувається трансформація національної держави та активізація участі елементів громадянського суспільства в управлінні державою. Громадські організації отримують можливість системно впливати на всі традиційні державні інститути. Освітянський сектор також підпадає під вплив глобалізаційних і регіоналізаційних процесів, зберігаючи при цьому одне із стратегічних значень для майбутнього розвитку суспільства, який безпосередньо впливає на конкурентоспроможність країни. Особливе значення посідає сектор вищої освіти, що являє собою соціогуманітарний інститут, через який транслиуються нові знання, норми, способи діяльності, моделі поведінки та культурні цінності. У сучасному світі вища освіта стає таким соціальним активом, який зумовлює потенціал соціально-економічного та соціокультурного розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретико-методологічні засади та практичні кейси впливу громадських об'єднань на функціонування вищої освіти у світі та в Україні вивчають у наукових роботах представники вітчизняної та

закордонної науки. Специфіку функціонування та стандарти якості системи вищої освіти вивчають такі авторитетні дослідники, як В. Андрущенко, О. Вашуленко, І. Зязюн, С. Калашнікова, В. Кремень, В. Луговий, В. Радкевич, О. Слюсаренко, Ж. Таланова, та інші. Функціональні аспекти громадських об'єднань та їх взаємодія з іншими суб'єктами громадянського суспільства розглядаються в наукових роботах Ф. Рудича, Г. Щедрової, М. Михальченка, А. Колодій, А. Сіленко, І. Кресіної, Г. Зеленько, В. Горбатенка, В. Гури, О. Корнієвського, О. Чувардинського та інших. Вивчення різних аспектів участі громадських організацій в управлінні державою здійснюють Дж. Андерсен, В. Веймер, Л. Пал, В. Тертичка, В. Шахов та інші дослідники.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зазначимо, що при цьому відсутні дослідження, присвячені вивченню взаємодії громадських об'єднань і закладів освіти, а саме – закладів вищої освіти (далі – ЗВО). У науковій літературі наявний загальний опис громадських організацій, які діють в освітянській сфері, але не розроблені підходи до класифікації громадських організацій, що є стейкхолдерами осві-

тянського процесу, та частково відсутня нормативно-правова база, на засадах якої відбувається співпраця освітянських закладів і громадських об'єднань. Обидва інститути – громадські організації та освітянські заклади – належать до системи елементів громадянського суспільства та є важливим інструментом демократичної держави.

В умовах інтеграції України до Європейського простору вищої освіти використання потенційних можливостей громадських організацій виступати індикатором якості діяльності ЗВО відкриває перспективи сформуванню ефективних критеріїв та механізми об'єктивної оцінки вищої освіти. Тому аналіз досвіду та визначення ролі третього сектору на функціонування вітчизняної системи освіти є важливими з погляду перспектив та якості її функціонування.

Мета статті. Особливо важливим аспектом процесу взаємодії громадських організацій та освітянських закладів, особливо закладів вищої освіти, є потенційні можливості «зовнішньої оцінки» якості вищих навчальних закладів, яка може бути забезпечена за допомогою ресурсів громадських організацій. Громадські організації можуть стати тим неформальним індикатором, який сприятиме зовнішній оцінці діяльності ЗВО, для формування комбінованої системи оцінки вищої освіти на основі державного та громадського контролю.

Аналізуючи наявні джерела, можемо зазначити, що ресурсні можливості такого індикатора функціонування системи вищої освіти, як взаємодія між елементами вищої освіти України та суб'єктами громадянського суспільства, починають використовувати і в Україні. Тому завданням роботи є характеристика процесу взаємодії громадських організацій і закладів освіти, а також спроба розробити класифікацію громадських організацій, які взаємодіють з інститутом освіти.

Виклад основного матеріалу. Центральним елементом громадянського суспільства України, зважаючи на його належність до континентально-європейського типу, є громадські організації. Як зазначає член-кореспондент НАН України, професор М.І. Михальченко, «тип громадянського суспільства впливає на форми і зміст його взаємодії з державою: в країнах із більшим досвідом демократії зміст взаємодії громадськості з державою визначається домінуванням великих впливових організацій у суспільно-політичній сфері. Ці організації, маючи широкі повноваження, створюють умови для рівноправного діалогу з державою та є ефективним інструментом для стримування держави в нестабільній ситуації» [8, с. 20]. Отже, зважаючи на типову належність, можна наголосити на тому, що базовим елементом вітчизняних громадських структур є різноманітні організації, об'єднання та рухи.

За часи незалежності відбулося значне збільшення кількості та вдосконалення якості різноманітних громадських спілок, асоціацій, фондів, інших добровільних організацій, що створюються з ініціативи громадян і входять до так званого «третього сектору». Професор Б.Л. Кухта зазначає, що саме такі суспільні утворення є суттю громадянського суспільства, «яка полягає у функціонуванні недержавних суспільних інститутів і відносин, що мають переважно неполітичний характер, у ньому вільно розвивається асоціативне життя, масові рухи, різні угруповання за інтересами... та іншими ознаками» [6, с. 109–110].

Сьогодні організаційно-правові умови діяльності українських громадських організацій прописані в численних законодавчих актах, які регламентують цей вид діяльності. Законодавство про громадські організації складається з:

- Конституції України;
- Цивільного кодексу України;
- відповідних законів України;
- інших актів законодавства, що регулюють діяльність громадських організацій.

Можливість створення та функціонування організації прописана в головному документі країни: у 15, 16, 34, 36, 37, 39 статтях Конституції України. Принциповою є 37 стаття Конституції України, яка гарантує право вільного створення об'єднань, тобто право добровільно створювати громадські організації, зайняті в різних сферах.

Як зазначається у Законі «Про громадські об'єднання», громадські організації, благодійні фонди, міжнародні асоціації та національні спілки, культурно-спортивні асоціації та інші приватні ініціативи створюються для задоволення та захисту законних спільних інтересів лише своїх членів. А метою створення організації може бути здійснення своїх прав і свобод; задоволення та захист своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів; удосконалення законодавства; забезпечення урахування інтересів усіх суспільних груп органами державної влади та органами місцевого самоврядування через свою діяльність, а також впливу на вироблення і здійснення політики держави.

У своїй діяльності громадські організації керуються такими принципами, як принцип незалежності, добровільності, рівноправності усіх членів організації, самоврядування, законності та гласності.

Зростання кількості організаційних форм громадських організацій вимагало оперативного врегулювання їхньої діяльності. Це зумовило появу численних, але розрізнених документів щодо їхньої діяльності. Науковці та громадські діячі оцінюють систему правової регламентації об'єднань як край незадовільну, внаслідок чого правове

поле діяльності різноманітних організацій не уявляє собою цілісну систему, що ускладнює роботу.

Ключовими стейкхолдерами системи освіти є різні типи громадських організацій. Вони функціонують відповідно до стандартних нормативних вимог до роботи громадських об'єднань. Законодавча основа для участі громадських організацій в управлінні освітянською галуззю в Україні формувалася поступово, з прийняттям відповідних законодавчих актів:

- базового Закону України «Про освіту» (1991, 1996 рр.);

- законів стосовно основних ланок освіти, починаючи від дошкільної та завершуючи вищою освітою;

- Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття») (1993 р.);

- Національної доктрини розвитку освіти України (2002 р.).

У цих документах декларуються засади переходу від традиційної до державно-громадської системи управління шляхом розмежування функцій між центральними, регіональними і місцевими органами управління та активізації участі батьків, зацікавлених сторін, піклувальних та інших рад, меценатів, громадських організацій, фондів, засобів масової інформації в освітньому процесі навчальних закладів тощо.

Державний комітет статистики у щорічному звіті 2017 р. наводить інформацію, згідно з якою на території України діє 50 000 громадських організацій [1]. Найбільш поширеними їхніми різновидами є такі: фізкультурно-спортивні, професійного спрямування, молодіжні, ветеранів та інвалідів, культурно-просвітницькі, організації, створені на етнічній основі (5 %), правозахисні організації.

Громадські організації, які задіяні у сфері освіти, мають чітко визначені пріоритети діяльності. Нині функціонує чимало громадських утворень, метою діяльності яких є захист прав учнів, студентів, молоді, освітян, науковців тощо. Як засвідчує контент-аналіз статутів впливових громадських організацій, які входять до складу Громадської ради при Міністерстві освіти і науки України, основними своїми завданнями вони визначають захист прав своїх членів, зокрема на освіту. Крім того, вони займаються також іншими видами діяльності: просвітницькою, науковою, аналітичною, контролюючою, підвищуючою таким способом ефективність функціонування сфери освіти загалом. Як приклади таких громадських об'єднань можна навести такі: «Всеукраїнська асоціація молодих науковців», «Асоціація керівників органів студентського самоврядування м. Києва», «Науково-дослідний інститут економічного розвитку», «Студентська координаційна рада», «Всеукраїнська спілка молодих учених та студентів», «Асоціація

вчених, інноваторів та підприємців – Молодіжний Бізнес формат» тощо.

Відносно новою тенденцією є активізація переходу від формалізму до активної участі та впливу з боку органів громадського самоврядування на освіту. Сьогодні система громадсько-державного управління освітою включає учасників освітнього процесу, їхні органи управління та органи державного управління освітою; нормативно-правову базу, яка регламентує діяльність суб'єктів державно-громадського управління освітою; процедури та механізми їх взаємодії.

При Міністерстві освіти і науки України працює Громадська рада, яка є консультативно-дорадчим органом із питань реалізації державної політики в галузі освіти і науки та вирішення актуальних соціально-економічних проблем.

Щодо інших рівнів управління, то необхідно зазначити, що нині в Україні співпраця між державними установами й організаціями громадянського суспільства в системі освіти проводиться скоріше на засадах паралельного співіснування, ніж на основі взаємодопомоги.

Сьогодні громадські структури, що діють разом із державними органами управління, часто займаються хоча й важливими, проте неосновними питаннями:

- батьківські ради переважно вирішують питання грошових дотацій на потреби школи;

- піклувальні ради також займаються вишукуванням для шкіл додаткових коштів, залучають окремих громадян та організації до поліпшення умов освіти, зміцнення бази навчання і виховання;

- учнівське самоврядування не прописано в законодавчих актах;

- студентське самоврядування хоч і представлено у вчених радах, фактично дотичне до вирішення лише другорядних питань і не має впливу на основну діяльність вищої школи;

- загальні збори колективів закладів освіти не вирішують перспективних питань розвитку.

Огляд громадських об'єднань, які діють у сфері освіти, надає можливість класифікувати їх за цільовою спрямованістю.

Перша група – громадські об'єднання батьків, які створюються з метою:

- захисту законних інтересів дітей у:

- органах місцевого громадського самоврядування закладів освіти;

- відповідних державних, судових органах;

- надання допомоги департаментам освіти в реалізації поставлених завдань.

Серед найбільш активних громадських організацій цього спрямування є, зокрема, такі: Київська міська організація «Батьки SOS», Рада батьків міста Києва, Об'єднання батьків школярів «Співдружність», Всеукраїнське об'єднання батьків «Асоціація сприяння розвитку молоді»,

Об'єднання громадян «Товариство батьків дітей-інвалідів «Сузір'я Надії», Громадське об'єднання батьків, чиї діти хворі на цукровий діабет «Джерело життя», Об'єднання батьків «Природна мама».

Друга група – громадські об'єднання вчителів, які створюються задля:

- задоволення та захисту своїх законних (соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних) інтересів;

- сприяння розкриттю і реалізації професійного потенціалу.

Серед найбільш активних громадських організацій цього спрямування є, зокрема, такі: Всеукраїнська ГО «Асоціація працівників дошкільної освіти», Творча спілка вчителів, Всеукраїнське педагогічне товариство імені Григорія Ващенка, ГО «EdCamp Ukraine», Всеукраїнська асоціація викладачів історії, громадянознавства та суспільних дисциплін «Нова Доба», Асоціація вчителів і викладачів української мови і літератури, Громадське об'єднання «Спілка захисту вчителів».

Особливим підтипом громадських об'єднань вчителів є неформальний рух EdCamp, який будує спільноту відповідального вчительства, що об'єднує кращих агентів змін у системі національної освіти. Рух народився у Філадельфії (США) влітку 2010 р. Відтоді понад 950 заходів відбулося в 26 країнах, об'єднавши понад 70 000 учителів. Україна стала 9-ю державою світу й 3-ю в Європі, яка приєдналася до цього всесвітнього руху [11].

Ключові завдання ГО «EdCamp Ukraine» полягають у залученні до кількох напрямів освітніх реформ:

- розроблення концепції та державного стандарту середньої освіти;

- дебюрократизація учительської та адміністративної роботи;

- антидискримінаційна експертиза програм і підручників;

- розроблення ефективної моделі для трансформацій в освіті на рівні окремо взятої школи, регіону та країни загалом;

- підсилення голосу вчительства завдяки участі у роботі Громадської ради та інших робочих груп МОН України;

- упровадження інших ініціатив [11].

Аналіз матеріалів у засобах масової інформації, що висвітлювали 11 регіональних (не)конференцій та Першу національну (не)конференцію EdCamp Ukraine, свідчить про позитивне сприйняття суспільством та корисність підвищення кваліфікації вчительства за допомогою формату EdCamp. На подібні проекти є не тільки великий запит від учителів, але й значна підтримка суспільства, яке вбачає в подібних інноваційних формах можливість модернізації освіти.

Третя група – громадські об'єднання керівників закладів освіти, які створюються для сприяння професійному розвитку керівників закладів освіти та впливу на освітню політику. Серед найактивніших громадських організацій цього спрямування можна навести як приклад Асоціацію керівників шкіл міста Києва або Асоціацію приватних закладів освіти міста Києва. Наприклад, завдяки ініціативам ГО «Асоціація приватних закладів освіти міста Києва» реалізовано:

- проект он-лайн анкетування лідерів громадських об'єднань сфери освіти України щодо принципів питань і проблем у розвитку освіти України (квітень – травень 2014 р.);

- створено робочі групи для формування і вдосконалення нового Закону України «Про освіту»;

- звільнення столичних дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів усіх форм власності від податку на землю;

- встановлення для закладів дошкільної та середньої освіти всіх форм власності символічної орендної плати за користування приміщеннями комунального майна територіальної громади м. Києва тощо.

У вищій освіті чудовим прикладом такого типу організацій може бути ГО «Спілка ректорів вищих навчальних закладів України», яка згідно зі своїм Статутом задовольняє та захищає «права і інтереси членів Організації, сприяє поліпшенню якості підготовки фахівців із вищою освітою, забезпечує автономію вищих навчальних закладів, координацію вищих навчальних закладів України в навчальній, науковій, економічній, юридичній, гуманітарній і інших сферах діяльності» [9].

Четверта група – студентські об'єднання, які сприяють становленню моральних і соціально-активних лідерів та ініціативних студентських груп. Ключовими завданнями студентських об'єднань є організація та проведення заходів для студентської молоді, адвокація молодих громадян, розроблення та лобювання законодавчих змін для забезпечення кращої самореалізації представників молодіжних кіл, представництво інтересів молоді в дорадчих органах при центральних органах виконавчої влади.

Серед найбільш активних громадських організацій цього спрямування є, зокрема, такі:

- Всеукраїнська студентська рада;

- Всеукраїнська рада студентів;

- Українська студентська спілка;

- Асоціація правозахисних організаторів студентів України;

- Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Студентська республіка»;

- Демократична спілка студентів «Студентська платформа».

Метою всеукраїнської молодіжної ГО «Демократична спілка студентів «Студентська платформа» є:

- здійснення діяльності, спрямованої на захист прав і законних інтересів молоді та студентства;

- сприяння розвитку їхнього наукового, творчого, політичного, організаційного потенціалу;

- задоволення та захист законних інтересів своїх членів.

Зі змісту статуту ГО «Українська студентська спілка» з'ясовуємо, що її завданнями є такі:

- захист законних інтересів студентів у державних органах, громадських об'єднаннях, закладах освіти;

- проведення незалежних соціологічних опитувань із питань, значимих для молоді;

- організація наукової, освітньої діяльності, зустрічей із видатними вченими, державними діячами, фахівцями в тій чи іншій сфері та інше.

П'ята група – громадські об'єднання експертів в освіті сприяють розвитку науки і освіти, реалізації науково-освітніх програм, наданню допомоги закладам освіти, вчителям, вченим, студентам, учням.

Серед найбільш активних громадських організацій цього спрямування є, зокрема, такі:

- Громадська Рада освітян і науковців України;

- Благодійна організація «Благодійний фонд освіти та науки імені Григорія Сковороди»;

- Всеукраїнська культурно-освітня асоціація гуманної педагогіки.

Серед завдань всеукраїнської громадської організації «Громадська Рада освітян і науковців України» є такі:

- сприяння соціальному, правовому захисту освітян, науковців, учнів, студентів, аспірантів;

- оновлення змісту, зростання якості освіти;

- впровадження в освітній процес ефективних методів, технологій, вітчизняного і зарубіжного інноваційного досвіду;

- всебічна підтримка, популяризація досягнень вітчизняної науки, наукових колективів і окремих науковців, талановитої наукової молоді;

- надання допомоги широкому впровадженню наукових здобутків у практику;

- здійснення громадського моніторингу за виконанням законодавства, нормативних актів у галузі освіти і науки тощо.

Цей тип громадських організацій є принципово важливим з погляду забезпечення якості вищої освіти. В Україні існують громадські організації, які надають інформацію про те, що вони здійснюють аналіз якості освіти, але ця оцінка є несистематизованою та проводиться на основі тих критеріїв, які використовує організація. Прикладами таких організацій можна навести ГО «Відкрита освіта» [2], ГО «Освітній маркер» [4] та інші. Існують навіть громадські організації, які надають оцінку якості неформальної освіти, наприклад ГО «Інша освіта»

[3]. Втім, ефективний аудит у будь-якому секторі ринку, зокрема освітніх послуг, повинен мати ознаки системності та узгоджуватися з певною системою оцінювання, яка є відсутньою на сторінках відповідних організацій.

Утім, саме існування подібних органів можна вважати першим етапом створення своєрідного інституту, який буде надавати незалежну оцінку діяльності освітянських закладів, зокрема ЗВО. Варто підкреслити, що незалежність громадського об'єднання від зовнішнього впливу повинно виявлятися в його відносинах з кожним із зацікавлених учасників ринку освітніх послуг, тобто це не лише держава та ЗВО, але й студенти та роботодавці. У цьому напрямі також існують позитивні зрушення, наприклад у 2014 році у новому тоді Законі «Про вищу освіту» держава створює новий експертний орган у сфері ВО, поряд із органами внутрішнього (керівництво ВНЗ) та зовнішнього (ряду державних органів) управління – НАЗЯВО [5]. Унікальність цього органу в тому, що до його складу вирішують зарахувати представників студентського самоврядування, які долучилися до розроблення політик у сфері ВО.

На наш погляд, саме в таких експертних об'єднаннях є потреба, адже принцип інституційної автономії покладає основну відповідальність за забезпечення якості у сфері вищої освіти й на сам заклад, і це становить основу для справжньої підзвітності академічної системи в межах національної системи забезпечення якості, що можливо забезпечити, зокрема, завдяки залученню до оцінки діяльності ЗВО представників громадянського сектору. Тобто, окрім державної оцінки діяльності ЗВО, формується поступово альтернативна процедура, процес самооцінювання, або професійного (профільні асоціації), або громадського оцінювання (громадські організації, які пропонують експертні послуги з оцінювання). Звісно, на цьому етапі цей механізм оцінювання не є усталеним та його стандарти не формують єдиної системи критеріїв оцінювання, але це перспективний напрям громадського контролю, на основі котрого потенційно можна скласти рейтинги ЗВО. Закордоном результати оцінювання якості освітянських послуг можуть набирати різних форм: це звіти державних органів чи незалежних агентств, огляди громадських організацій, міжнародні рейтинги. Поступово українські громадські організації імплементують цей досвід у вітчизняну практику.

Висновки. Розвиток громадянського суспільства, впровадження демократичного врядування, становлення публічної політики дали поштовх до зміни відносин, які тепер передбачають:

- налагодження двосторонньої взаємодії між органами державної влади та громадянами і громадськими об'єднаннями;

– встановлення ефективної комунікації між двома суб'єктами громадянського суспільства – інститутом освіти та інститутом громадських організацій.

Діяльність громадських організацій, особливо тих, які працюють у сфері впровадження освітніх стандартів, трансформують діяльність навчальних закладів, що має кумулятивний ефект і призводить до поліпшення якості освітніх послуг. Механізм зазначеного процесу полягає в тому, що освітні заклади стають членами громадських організацій або асоціацій на різних рівнях – від національних до міжнародних – та змушені при цьому відповідати встановленим стандартам членства, а в процесі участі змушені адаптувати свою діяльність до параметрів роботи, які вони самі встановили або які вимагає членство у міжнародній організації чи співпраця з нею. Отже, поєднання співпраці та громадського контролю приводить до підвищення стандартів діяльності та, відповідно, до підвищення якості освітніх послуг. Досвід інших країн у цій сфері свідчить про те, що використання громадських організацій з метою зовнішньої діагностики діяльності системи вищої освіти є ефективним суспільним інструментом, який, з одного боку, підвищує якість освітніх послуг, а з іншого – зменшує витрати держави на утримання спеціальних агентств з оцінки дотримання якості та зменшує ступінь корумпованості.

Ще одним важливим спостереженням з оцінки ефективності роботи громадських організацій щодо освітнього напрямку є відсутність мережових освітніх спільнот, які завдяки сучасним ІТ створюються і функціонують, але не мають системного впливу на формування освітньої політики. Окремі освітні спільноти створюють об'єднання за інтересами через соціальні мережі та оф-лайн на основі горизонтальних зв'язків. Але державна система управління освітою не використовує цих можливостей як ресурсу для підвищення ефективності системи внутрішньої комунікації. Численні підприємства, підпорядковані МОН України, не зараховані до системи горизонтальних комунікацій, їхні функції практично не відомі освітній спільноті.

Участь громадських організацій в освітній діяльності поступово стає інструментом громадського контролю, що об'єктивно підвищує якість

діяльності закладів вищої освіти, робить її більш прозорою та підвітною суспільству, тому що різні стейкхолдери отримують можливість брати участь в процесі формування змісту та функціонування системи освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Громадські організації в Україні: статистичний бюлетень за 2017 р. Державний комітет статистики України. К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2017. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_go_2017.pdf.
2. ГО «Відкрита освіта». URL: <http://openosvita.org/mission.php>.
3. ГО «Інша освіта». URL: <http://cd-platform.org/community/4263-hromadska-orhanizatsiya-insha-osvita/profile>.
4. ГО «Освітній маркер». URL: <http://osvmarker.com.ua/vishha-osvita>.
5. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
6. Кухта Б.Л. Політична влада та її рішення. Л.: ЦПД, 2008. 240 с.
7. Луговий В.І., Таланова Ж.В. Тенденції та особливості стандартизації вищої освіти як складової забезпечення і покращення її якості в контексті євроінтеграції та глобалізації. Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду гуманізації вищої освіти як засобу забезпечення її якості: аналітичні матеріали (ч. II) (препринт) / Авт.: О.П. Воробйова, М.В. Гриценко, В.І. Луговий, О.М. Слюсаренко, А.В. Ставицький, Ж.В. Таланова, В.П. Ткаченко / За ред. В.І. Лугового, Ж.В. Таланової. К.: ІВО НАПН України, 2016. 111 с. URL: http://ihed.org.ua/images/biblioteka/Analitichni_Gumanizatsiya-VO-yak-zasib-yakosti_IVO-2017-111p_avtorskolektiv.pdf.
8. Михальченко Н.И. Украинское общество: трансформация, модернизация или лимитроф Европы? К.: Институт социологии НАН, 2001. 440 с.
9. Статут ГО «Спілки ректорів вищих навчальних закладів України». URL: <http://www.vnz.univ.kiev.ua/ua/pages/4>.
10. Світоглядні пріоритети гуманізації вищої освіти: монографія / Авт.: О.П. Воробйова, М.В. Гриценко, В.І. Луговий, О.Ю. Оржель, О.М. Слюсаренко, А.В. Ставицький, Ж.В. Таланова, В.П. Ткаченко, К.А. Трима; за ред. В.І. Лугового, Ж.В. Таланової. К.: Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. 229 с.
11. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. К.: «Ленвіт», 2006. 35 с.
12. Education формат EdCamp. URL: <https://www.edcamp.org.ua>.